

ชื่อเรื่อง	การศึกษาบทบาทของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ต่อพัฒนาการในการแก้ไขปัญหาพิษกระท่อมของประเทศไทย
ผู้แต่ง	นางสาวกรพินธุ์ ฌ ระนอง
ปีที่เผยแพร่	2563
การเผยแพร่	รูปเล่ม
สถานที่จัดเก็บ (กรณีเอกสารวิชาการ)	ศูนย์วิทยบริการ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

พืชกระท่อมเป็นพรรณไม้ประจำถิ่นของประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง มีสารแอลคาลอยด์ที่นักวิจัยให้ความสนใจอย่างมาก คือ mitragynine และ 7-hydroxymitragynine เนื่องจากมีสรรพคุณในการรักษาอาการปวด และมีแนวโน้มในการพัฒนาไปเป็นยาแก้ปวดเช่นเดียวกับมอร์ฟีน โดยปริมาณแอลคาลอยด์ที่พบมีปริมาณแตกต่างกันไปขึ้นกับสภาพภูมิประเทศและฤดูกาล จากการศึกษาวิจัยในสัตว์ทดลองพบว่า นอกจากฤทธิ์ระงับปวดแล้ว ยังมีฤทธิ์ลดการอักเสบ ลดระดับน้ำตาลในเลือด ลดการหดตัวของลำไส้เล็กทำให้ลดอาการท้องเสียและลดความอยากอาหาร ฤทธิ์กระตุ้นให้สร้างสารสื่อประสาทเพิ่มขึ้นทำให้ลดอาการซึมเศร้า แต่ในระยะยาวจะมีผลเสียต่อกลไกการควบคุมความจำในสมอง การเสพพืชกระท่อมสามารถทำให้เกิดพิษและเสียชีวิตได้ แต่อย่างไรก็ตามยังไม่มีข้อมูลที่แน่ชัดเกี่ยวกับขนาดยาที่ทำให้ตาย (lethal dose) ในมนุษย์ เนื่องจากการเสพพืชกระท่อมมักเสพพร้อมกับสารเสพติดอื่นและการตายอาจเกิดจากภาวะเป็นพิษร่วมกันของสารเสพติดอื่นร่วมกับพืชกระท่อม

ผู้ที่ใช้พืชกระท่อมมีพฤติกรรมการใช้และอาการที่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์สากลในการวินิจฉัยภาวะติดสารเสพติด คือ มีความต้องการใช้อย่างรุนแรง ต้องพกใบพืชกระท่อมไปด้วยเสมอ ถ้าไม่มีก็ทำงานไม่ได้ ต้องหาใบพืชกระท่อมมาเคี้ยวให้ได้ทุกวัน มีอาการทนต่อฤทธิ์ของพืชกระท่อม (tolerance) ทำให้ต้องใช้ในปริมาณมากขึ้นจึงได้ฤทธิ์เท่าเดิม เมื่อลดปริมาณหรือหยุดใช้จะมีอาการถอนยา (withdrawal) เช่น ปวดกล้ามเนื้อ ปวดกระดูก นอนไม่หลับ โมห่ง่าย หงุดหงิด วิตกกังวล น้ำมูกน้ำตาไหล เบื่ออาหาร

พืชกระท่อมเป็นพืชท้องถิ่นของประเทศไทยที่มีการนำไปใช้ตามวิถีชาวบ้านมาเป็นเวลานาน โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคใต้ เช่น การเคี้ยวใบสดเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานหนักได้ทนและนาน หรือเป็นของขบเคี้ยวในการสังสรรค์กับเพื่อนฝูง อีกทั้งมีการนำไปใช้เป็นสมุนไพรรักษาโรคในตำรับยาแก้ปวดท้อง แก้บิด แก้ท้องเสีย ขณะเดียวกันก็พบว่ามียากลุ่มวัยรูนาน้ำน้ำต้มใบกระท่อมไปใช้ในทางที่ผิด หรือที่รู้จักกันในชื่อว่าสี่คูณร้อย (๔ x ๑๐๐) โดยนำน้ำต้มใบกระท่อมซึ่งเป็นส่วนผสมหลักไปผสมกับสารอื่นหรือยาอื่น เช่น น้ำอัดลม ยาแก้ไอ ยาแก้ปวดในหลอดไฟนีออน ยาแก้ไอที่มีส่วนผสมของ codeine ยาแก้แพ้แก้ไอชนิดน้ำเชื่อมสำหรับเด็กที่มีส่วนผสมของ promethazine หรือ diphenhydramine วัตถุออกฤทธิ์กลุ่ม diazepam alprazolam ยาแก้ปวดกลุ่ม tramadol ฯลฯ โดยหวังผลให้เกิดอาการเคลิบเคลิ้มมีเมามากคล้ายการดื่มสุรา ซึ่งอาจทำให้เกิดอุบัติเหตุทางจราจร รวมทั้งเป็นอันตรายต่อร่างกายของผู้เสพจากฤทธิ์ของผลข้างเคียงของชนิดและปริมาณของสารที่เป็นส่วนผสมในน้ำต้มใบกระท่อม

ปัจจุบันสหประชาชาติไม่มีการประกาศควบคุมพืชกระท่อมตามกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ให้มีการเฝ้าระวัง หากพบความเสี่ยงต่อสุขภาพที่เกิดจากการนำพืชกลุ่มนี้ไปใช้ในทางที่ผิด ให้แต่ละประเทศกำหนดการควบคุมพืชและผลิตภัณฑ์ที่ได้จากพืชกลุ่มนี้โดยใช้กฎหมายภายในประเทศได้ จากการศึกษาสามารถจัดกลุ่มการควบคุมพืชกระท่อมของประเทศต่าง ๆ จำนวน ๙๐ ประเทศ ได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ ๑ ไม่มีการควบคุม

จำนวน ๔๘ ประเทศ (ร้อยละ ๕๓) กลุ่มที่ ๒ ควบคุมด้วยกฎหมายอื่น เช่น กฎหมายยา กฎหมายสารพิษ กฎหมายวัตถุออกฤทธิ์ จำนวน ๓๘ ประเทศ (ร้อยละ ๔๒) และกลุ่มที่ ๓ ควบคุมด้วยกฎหมายยาเสพติดให้โทษ จำนวน ๔ ประเทศ (ร้อยละ ๕) ได้แก่ เกาหลีใต้ เมียนมา อินเดีย และไทย

ประเทศไทยมีกฎหมายควบคุมพืชกระท่อมเป็นยาเสพติดให้โทษมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๖ จนถึงปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๖๓ รวม ๗๗ ปี ซึ่งที่ผ่านมา มีการเสนอให้ยกเลิกพืชกระท่อมจากการเป็นยาเสพติดให้โทษมาเป็นระยะ ๆ ด้วยเหตุผลคือ เป็นการจำกัดการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ตามวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน รวมทั้งปิดกั้นการนำไปเสพเพื่อประโยชน์ทางการแพทย์และการศึกษาวิจัยในมนุษย์ และโดยที่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ ดังนั้นทุกครั้งที่มีการขอเสนอในการแก้ไขกฎหมายดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาจึงมีบทบาทเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย เอกสารวิชาการฉบับนี้จึงได้รวบรวมข้อมูลเพื่อแสดงให้เห็นถึงบทบาทของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาต่อพัฒนาการในการแก้ไขปัญหาพืชกระท่อมของประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ (ปีที่มีการกำหนดให้กฎหมายว่าด้วยยาเสพติดให้โทษเป็นอำนาจและหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา) จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๖๓ (มกราคม – กันยายน ๒๕๖๓) โดยแบ่งตามช่วงของการออกกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ และแบ่งตามช่วงปีปฏิทิน ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาอ้างอิง หรือเป็นฐานข้อมูลประกอบการพิจารณาวางแผนบริหารจัดการพืชกระท่อมในอนาคตต่อไป

ทั้งนี้ในช่วงต้นปี พ.ศ. ๒๕๖๓ กระทรวงยุติธรรม โดยสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (สำนักงาน ป.ป.ส.) ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. เพื่อยกเลิกพืชกระท่อมออกจากยาเสพติดให้โทษในประเภท ๕ ซึ่งขณะนี้ร่างดังกล่าวอยู่ในการอยู่ในการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร และหากมีการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้เมื่อใด พืชกระท่อมก็จะพ้นจากการเป็นยาเสพติดให้โทษ สามารถใช้ประโยชน์ตามวัฒนธรรมดั้งเดิมได้โดยไม่เป็นความผิดอีกต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม หากมีการนำพืชกระท่อมไปใช้ประโยชน์ในรูปของผลิตภัณฑ์สุขภาพ ไม่ว่าจะเป็นยา ผลิตภัณฑ์สมุนไพร เครื่องสำอาง หรืออาหาร ผลิตภัณฑ์นั้น ๆ ก็จะถูกกำกับดูแลให้มีคุณภาพ มาตรฐาน และมีความปลอดภัยต่อผู้บริโภค ตามกฎหมายที่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยารับผิดชอบ นอกจากนี้ หากมีการนำพืชกระท่อมไปใช้ในทางที่ผิด เช่น นำไปผสมกับยาแก้ไอ ยานอนหลับ ยาแก้ปวด ก็สามารถนำบทลงโทษตามกฎหมายที่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยารับผิดชอบมาใช้ได้เช่นเดียวกัน แต่ประเด็นสำคัญที่สุดที่หน่วยงานภาครัฐจะต้องร่วมกันดำเนินการก็คือ การเร่งสร้างความรับรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่ประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับการนำพืชกระท่อมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางที่ถูกต้องต่อไป